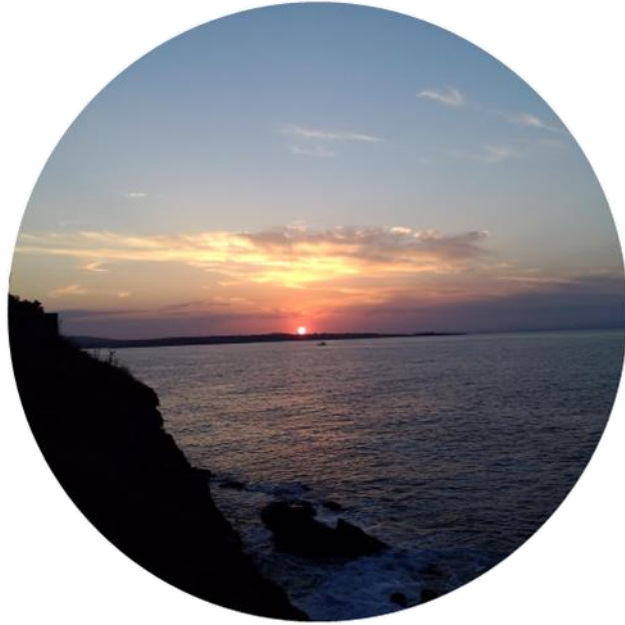

СЛУЧИ СЕ

Снимка: Мартин Стефанов

Худ. оформление: Мартин Стефанов

ДЕСЕТИ ФОРУМ „БЪЛГАРСКА ГРАМАТИКА“

Симеон Стефанов

Институт за български език, Българска академия на науките, България

E-mail: s.stefanov@ibl.bas.bg, simeonste@yahoo.com

TENTH FORUM BULGARIAN GRAMMAR

Simeon Stefanov

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria

На 20 и 21 октомври 2023 г. се проведе Десетият форум „Българска граматика“ на тема „**Феноменът устна реч**“. Конференцията беше организирана съвместно от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките и Катедрата по български език на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Форумът беше посветен на един от най-големите български езиковеди на нашето съвремие – чл.-кор. проф. д-р Тодор Бояджиев. Темата предполагаше разглеждане на широк кръг от теоретични и научноприложни проблеми, свързани с фонетиката (науката за различните аспекти на човешката реч – артикулационен, акустичен, функционален и перцептивен); правоговора и свързаните с него правописни проблеми; системите за транскрипция на речта; прозодията (ударение и интонация на речта); лексикалните и граматичните особености на разговорната и детската реч; лексикалните и граматичните особености на диалектната реч; стилистиката (културата на речта и речевите жанрове); корпусната лингвистика (създаване на колекции с устна реч); комуникацията (моделите и средствата на общуване в различни речеви ситуации, включително в интернет); речезнанието в обучението, медиите и криминалистиката (речевото профилиране); речевите аномалии и логопедията. Основните въпроси на дискусиите бяха съсредоточени около следната проблематика, без да се ограничават до нея: основни тенденции в развитието на българската разговорна и книжовна реч и изследване на взаимодействието

ДЕСЕТИ ФОРУМ „БЪЛГАРСКА ГРАМАТИКА“

между разговорната и книжовната реч; особености на устната комуникация и нейното значение в обучението, ежедневното общуване и професионалната реализация; характеристика на речта в медиите и на разговорната реч в интернет и влиянието им върху развитието на разговорната и книжовната реч. Целта беше не (само) да се дадат окончателни отговори, а да се обменят мнения, да се изкажат предположения и продължавайки традицията от предходните срещи, да се създаде среда за непосредствен разговор по проблемите на устната реч. Предвидено беше на 20 октомври заседанията да бъдат в Конферентната зала на хотел КООП (на 14-ия етаж), ул. „Г. С. Раковски“ 99, а на 21 октомври – в зала „Проф. Александър Теодоров-Балан“ на Института за български език при Българската академия на науките, бул. „Шипченски проход“ № 52, бл. 17.

Форумът беше открит от Директора на Института за български език при БАН, проф. д-р Лучия Антонова-Василева. Последваха **Приветствия** по повод тържественото събитие, след което започна първата сесия на конференцията, в която **Пленарни доклади** представиха: Димитър Попов (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) *Реч и речезнание – предмет и опит за описание на науката*, който направи опит да дефинира понятието *реч* и да дефинира и очертае основните посоки и задачи, които стоят пред науката за речта – *речезнание*; Бистра Андреева (Саарландски университет, Германия), Снежина Димитрова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Вариативност при реализацията на българска интонация*, който обърна внимание върху особености на интонационната фонология и на интонационната транскрипция в съвременния български книжовен език; Милен Томов (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) *Осъзнавани и неосъзнавани правоговорни проблеми (от перспективата на езиковото консултиране)*, който, въз основа на извършената класификация и анализ на постъпилите въпроси към Службата за езикови справки и консултации, очерта проблемите на книжовния изговор, които се осъзнават от потребителите, и онези, към които напълно липсва потребителски интерес; Лучия Антонова-Василева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) *Данни за редукцията на гласните в българския език от българските териториални диалекти*, която разгледа данни за редукцията на широките гласни в тесни от основните типове български диалекти и обърна внимание върху връзката между

ударения квантитет, регистриран в някои от тях, и редукцията. Последва **Дискусия**, след което участниците излязоха в **Обедна почивка**. След почивката се проведеха още две научни сесии, в които беше предвидено участие да вземат общо четиринадесет учени с дванадесет доклада, понеже два от тях бяха в съавторство. Своите проучвания представиха: Красимира Алексова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Перцепцията на аористни форми с тематична гласна -а- вместо -о-*, която представи и анализа резултатите от непредставително анкетно проучване на перцепцията на аористни форми с тематична гласна -а без ударение вместо -о- и изпита хипотезата, че успешността на откриване на този тип грешки в устната реч е зависима от т.нар. перцептуален стил; Митко Събев (Саарландски университет, Германия), Бистра Андреева (Саарландски университет, Германия) *Редукция на неударените гласни в съвременния български книжовен език: съпоставка на общоприети възгледи с корпусни данни*, които представиха резултатите от статистическите анализи на ново изследване, които категорично показват, че неударените тесни гласни не се разширяват и няма разлика между гласните в първа предударена и други неударени позиции; Деница Димитрова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), Ласка Ласкова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Не какъв да е мелодичен контур: влияние на прозодията върху семантиката на неопределителните местоимения от типа който и да е*, които, въз основа на непредставително анкетно проучване, заключиха, че при равни други условия в общоотрицателни изречения с прав словоред и във финална позиция местоимението с *-то и да е*, реализирано с прогредиентен завършек на фразата, сигнализира контрастивно рестриктивно значение (не какъв да е, а...), докато низходящата мелодика в края на изречението се асоциира с буквалното значение (= никакъв); Биляна Радева (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Подчинените подложни изречения в рекламната комуникация*, която анализира разликите между подчинените подложни изречения в българските реклами, въведени със съюза *да*, когато подчиненото изречение е пред- и когато е задпоставено спрямо главното; Красимира Петрова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Вокални жестове и междуметия като част от речевия портрет на персонажите в български анимационни филми*, която представи първите си наблюдения върху мястото на вокалните жестове и междуметия, като описващи характера особености, върху материал от „Тримата глупаци“ на Доньо Донев и акцентира върху нуждата от бъдещи подобни съпоставителни

изследвания; Жанета Андреева (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) *Когнитивни аспекти на метафорите в съвременните български политически речи*, която засегна функцията на когнитивните метафорични модели в българския политически дискурс; Ирина Седакова (Институт по славянознание, Руска академия на науките) *Руско-българските паралели при превода на лексика със значение ‘разделяне’ (върху материали от паралелен двуезичен корпус)*, която направи опит да изпита резултатите от предишни свои проучвания върху семантиката, семиотиката и употребата на лексика със значение ‘разделяне’ върху материал от паралелен двуезичен корпус; Юлияна Стоянова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Фонологични процеси в усвояването на плавните съгласни р и л от деца, овладяващи славянски езици (по данни на проф. д-р Иван Георгов и съвременни данни)*, която допълни данните от статия на проф. д-р Иван Георгов от началото на ХХ в. относно усвояването на плавните съгласни от деца, овладяващи славянски езици, и установи, че до тригодишна възраст те най-често или субституират р с л, или изпускат р (наред с възможност за субституция на р с л и/ли ѝ при втората група); Владимир Найденов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *За употребата на знаци за съгласна ј и палатализация при предаването на шведски имена на български език: предписания и фактически тенденции в преводаческата практика*, който обърна внимание върху вариациите в употребата на знаци за съгласна ј и палатализация при предаването на шведски имена на български език; Георги Жечев (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Конфликтни зони между писмена норма и устна реч във френския език и свързаните с тях проблеми при преподаването на френско произношение на българи*, който застъпи в доклада си някои от изводите, направени в три от най-новите публикации в областта на френската фонология и свързани с проблематиката на устната реч, за да бъдат обвързани те с проблемите на преподаването на френско произношение на българи и да се предложат някои възможни решения, съобразени с българския образователен контекст; Биляна Мартиновска (Лундски университет, Швеция) *Език, култура и дейност: Съпоставително изследване на български и шведски говорен език*, която си постави за цел да изследва междудейностни езикови различия и прилики между говоримия български и шведски език, за да предложи методи за изследване на влиянието на дейността, езика и културата върху общуването; Катя Исса (Университет по архитектура, строителството и геодезия) *Елизиите в устната реч и тяхното отражение върху*

българския език на едно второ поколение емигранти, която установи, че в речта на първото поколение български емигранти в Австралия се наблюдават множество елизии, които се приемат като норма от следващите поколения, а в речта на второто поколение емигранти се наблюдават вече и интерференции от морфологичен, синтактичен, стилистични и фонетичен характер.

През втория ден на конференцията, **21.10.2023 г., събота**, се проведе общо четири научни Сесии, в които участие взеха деветнадесет учени с петнадесет доклада, понеже три от тях бяха в съавторство, и една тържествена, която беше посветена на научното дело и наследство на чл.-кор. проф. д-р Тодор Бояджиев. В началото Пленарни доклади представиха: Евелина Григорова (Josefinum KJF, Германия) *За някои разстройства на детската реч: ранен детски аутизъм, вербална диспраксия на развитието, фетален алкохолен синдром*, която се спря на някои дълбинни нарушения на комуникацията, а именно на разстройствата на детската реч като ранен детски аутизъм, вербална диспраксия на развитието, фетален алкохолен синдром, спомена накратко някои методи за тяхното частично преодоляване и очерта в най-общи линии връзката между невронните езикови модели и разглежданите нарушения; Silvana Puničić (Research and Development Institute “Life Activities Advancement Institute”, Institute for Experimental Phonetics and Speech Pathology, Сърбия), Slavica Maksimović (Research and Development Institute “Life Activities Advancement Institute”, Institute for Experimental Phonetics and Speech Pathology, Сърбия), Ivana Stanković (Institute for Experimental Phonetics and Speech Pathology, Сърбия) *Perceptual recognition of the duration in Serbian affricates and fricatives*, които обърнаха внимание върху някои нарушения на артикулацията и разпознаването на африкати и фрикативи в сръбски език. Програмата продължи с докладите на Мария Воейкова (Институт за лингвистични изследвания, Руска академия на науките) *Активное словообразование имен существительных в русской речи, обращенной к ребёнку*, която заключи, че основната разлика между деминутивните и названията при обращение към деца се състои в широката вариативност и конкуренция на суфиксите при последните; Велка Попова (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) *Колекция с българска детска реч в термините на корпусната лингвистика*, която се фокусира върху възможностите за приложение на корпусната лингвистика при изследването на речевата интеракция *дете* –

възрастен, като по-специално насочи вниманието си към автоматизираната компютъризирана система за обмен на езикови данни CHILDES, предоставена в свободна за безплатен достъп зона в интернет – <https://childes.talkbank.org>. Основна цел на доклада беше да се представи първият български компютърен корпус *Bulgarian LabLing Corpus* (<https://childes.talkbank.org/access/Slavic/Bulgarian/LabLing.html>), в който лингвистичните ресурси са транскрибирани и анотирани в термините на тази платформа, като при това се направи и опит да се открият ползите от нея; Йовка Тишева (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), Марина Джонова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Комуникативно взаимодействие в интервюто*, които насочиха вниманието си към структурната организация на комуникацията, която се реализира в устна диалогична форма, за да проверят хипотези за влиянието на средата и ситуацията, в която протича устното общуване, върху избора на средства, чрез които се реализира свързаността на изказванията в рамките на дискурса; Верка Сашева Иванова (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) *ДА или НЕ в разговорната реч (или за отрицанието и потвърждението в разговорната реч и за функциите на частиците ДА и НЕ)*, която обърна внимание върху конкуренцията между частиците *да* и *не* в разговорната реч с особен акцент върху тяхната прагматична функция и модалното им значение; Радослав Цонев (Югозападен университет „Неофит Рилски“) *За характерните езикови черти на българския разговорен синтаксис*, който обобщи, че особените синтактични конструкции, по-различният словоред, специфичната употреба на съчинителни и подчинителни конектори, честото наличие на асиндетизъм, конкуренцията между паратаксис и хипотаксис и др. формират характерните черти на българския разговорен синтаксис, които рязко го отличават от синтаксиса на българския книжовен език; Мариета Цветкова (Нов български университет) *За някои трайно очертаващи се тенденции в българската разговорна реч и в речта на медиите през последните 10 години*, която разгледа няколко разширяващи се напоследък тенденции в българската разговорна реч, които трайно характеризират нейния профил и я отличават от книжовната реч, като: **динамизирането на изказа с глаголи; силното разколебаване на Виe-формите при обръщение и замяната им с говорене на 'ти';** **периодичното търсене на форми за изразяване на висша степен на подсилване** и др.; Татяна Александрова (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) *Употребата на възвратните притежателни местоимения **свой, си** в устната форма на*

българския език, която разгледа актуални нормативни проблеми, свързани с употребата на възвратните притежателни местоимения *свой, си* в устната форма на българския език, в търсене на причините за грешки и колебания в устната реч направи преглед на състоянието на кодификацията на книжовната норма в този пункт и съпоставка с въпросите относно употребата на местоименията *свой, си*, които са постъпили в Службата за езикови справки и консултации към Секцията на съвременен език; Силвия Коева (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) *Интонационните паузи в речта на телевизионните водещи. Прагматични аспекти*, която обърна внимание върху несполучливите паузи, които изтъкна като едни от основните интонационни несъвършенства в речта на телевизионните водещи, и акцентира върху нуждата от работа по тяхното преодоляване; Красилина Колева-Костова (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“), Христиана Кръстева (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) *Интонация и ударение на прости двусъставни изречения*, които с помощта на програми за акустичен анализ изведоха наблюдения върху интонационните контури на простото изречение с цел да се обобща как специфично се учленява сказуемото и неговият външен аргумент; Свитлана Георгиева (Одески национален университет „Иля Мечников“, Украйна) *Диагностиращите лексикални маркери на българските говори в Украйна*, която представи някои лексикални маркери на украинските български диалектни типове; Илияна Гаравалова (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) *Тройна показателна местоименна система в диалекта на с. Речане, Призренско*, която, от гледна точка на граматичните опозиции, представи организацията и състава на тройната показателна местоименна система на речанския диалект, който бележи западната граница на българското езиково землище; Симеон Стефанов (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) *Не те чух: Опит за обяснение на една глаголна употреба в разговорния български език през призмата на етимологията*, който през призмата на етимологията се опита да установи могат ли глаголите за сетивни възприятия да развиват ментални значения, на какво се дължи това явление, каква е посоката на семантичен развой и предполагаемо кои са най-древните значения и названия за сетивни възприятия; Стефка Александрова (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) *Изразяване на учтивост/неучтивост при поздрав чрез*

ДЕСЕТИ ФОРУМ „БЪЛГАРСКА ГРАМАТИКА“

паралингвистични средства, която фокусира вниманието си върху рутинните кинеми, с които се осъществява речевия акт поздрав – жестове, мимики, пози.

В тържествената сесия, посветена на делото на чл.-кор. проф. д-р Тодор Бояджиев спомени за големия български езиковед споделиха: Владимир Жобов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Тодор Бояджиев и българското езикознание*; Димитър Попов (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) *Проф. Тодор Апостолов Бояджиев – народен будител и създател на Шуменския университет*; Анна Чолева-Димитрова, Васил Райнов (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) *Чл.-кор. проф. Тодор Апостолов Бояджиев (спомени на колеги)*.

Всички доклади, изнесени на Форума, ще бъдат публикувани в Приложението към сп. „Български език“ <https://www.balgarskiezik.eu/archives.html>. Подробна информация за програмата, състава на Организационния комитет, както и снимки от събитието и записи на изнесените доклади, можете да намерите тук: <https://ibl.bas.bg/deseti-forum-vbalgarska-gramatikav/>